

ห้องสมุดงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

ประสิทธิผลของการใช้แนวปฏิบัติทางคลินิกสำหรับการป้องกัน
และการจัดการอาการคัดตึงเต้านมในมารดาที่ให้นมบุตร
โรงพยาบาลนครพิงค์ จังหวัดเชียงใหม่

ปณิตตา ศรีจันทร์ดร

พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการผดุงครรภ์ขั้นสูง

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
กันยายน 2554

๖ ๐๐๒๕๐๕๖๘

ห้องสมุดงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ

ประสิทธิผลของการใช้แนวปฏิบัติทางคลินิกสำหรับการป้องกัน
และการจัดการอาการคัดตึงต้ามในมารดาที่ให้นมบุตร
โรงพยาบาลนครพิงค์ จังหวัดเชียงใหม่

ปัทมา ศิริจันทร์ดร

การค้นคว้าแบบอิสระนี้เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัยเพื่อเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการผดุงครรภ์ขั้นสูง

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
กันยายน 2554

ประสิทธิผลของการใช้แนวปฏิบัติทางคลินิกสำหรับการป้องกัน
และการจัดการอาการคัดตึงเต้านมในมารดาที่ให้นมบุตร
โรงพยาบาลนครพิงค์ จังหวัดเชียงใหม่

ปณิจิตา ศรีจันทร์ดร

การค้นคว้าแบบอิสระนี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการผดุงครรภ์ขั้นสูง

คณะกรรมการสอบการค้นคว้าแบบอิสระ

.....As / ทพ.บ......ประธานกรรมการ
รองศาสตราจารย์ ดร. ฉวี เบาทรวง

.....จกน อวส.....กรรมการ
รองศาสตราจารย์ ดร. พรรณพิไล ศรีอาภรณ์
.....กมลพ / ก้นช/กน.....กรรมการ

รองศาสตราจารย์ ดร. กรรณิการ์ ก้นชะรักษา

.....ศร 4.....กรรมการ
รองศาสตราจารย์ เจียรนัย โพธิ์ไทรย์

คณะกรรมการที่ปรึกษาการค้นคว้าแบบอิสระ

.....จกน อวส.....อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
รองศาสตราจารย์ ดร. พรรณพิไล ศรีอาภรณ์

.....กมลพ / ก้นช/กน.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
รองศาสตราจารย์ ดร. กรรณิการ์ ก้นชะรักษา

26 กันยายน 2554

© ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กิตติกรรมประกาศ

การค้นคว้าแบบอิสระฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร. พรรณพิไล ศรีอารณ์ และรองศาสตราจารย์ ดร. กรรณิการ์ กันธะรักษา อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าแบบอิสระที่กรุณาเสียสละเวลาในการให้ความรู้ คำปรึกษา แนะนำ และตรวจทานแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ทุกขั้นตอนของการค้นคว้าแบบอิสระจนเสร็จสมบูรณ์ รวมทั้งให้กำลังใจและเอาใจใส่แก่ผู้ศึกษาตลอดมา ผู้ศึกษาซาบซึ้งในความกรุณาของท่านเป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ขอกราบขอบพระคุณผู้อำนวยการ โรงพยาบาลลำปาง และคุณเพ็ญรุ่ง พิสิฐศุภมิตร ที่อนุญาตให้ใช้แนวปฏิบัติทางคลินิกสำหรับการป้องกันและการจัดการอากาศคัดตั้งเต้านมในมารดาหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา และขอกราบขอบพระคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่กรุณาช่วยตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในการค้นคว้าแบบอิสระ ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชาการผดุงครรภ์ชั้นสูงและคณาจารย์ทุกท่านที่ให้กำลังใจและได้ประสิทธิประสาทวิชาความรู้ในระหว่างทำการศึกษา และขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบการค้นคว้าแบบอิสระทุกท่านที่กรุณาให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะแนวทางที่เป็นประโยชน์ในการทำการค้นคว้าแบบอิสระ

ขอขอบพระคุณผู้อำนวยการ โรงพยาบาลนครพิงค์ หัวหน้ากลุ่มการพยาบาล หัวหน้าหอผู้ป่วยพิเศษหลังคลอด ที่ให้โอกาสในการลาศึกษา ขอขอบคุณ สติแพทย์ พยาบาลวิชาชีพ และตลอดทั้งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกท่าน ที่กรุณาอำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มารดาที่ให้นมบุตรทุกท่านที่กรุณาเอื้อให้ความร่วมมือเข้าร่วมเป็นกลุ่มตัวอย่างจนทำให้การทำการค้นคว้าแบบอิสระครั้งนี้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์

ท้ายสุดนี้ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณบิดามารดา ญาติพี่น้องทุกท่านที่เป็นแรงผลักดันให้กำลังใจ และขอบคุณบุคคลในครอบครัวที่มีส่วนช่วยเหลือสนับสนุน และคอยให้กำลังใจเสมอมา ขอขอบคุณเพื่อนนักศึกษาที่คอยให้กำลังใจ และให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดีเสมอมา คุณความดีและประโยชน์อันเกิดจากการค้นคว้าแบบอิสระครั้งนี้ ผู้ศึกษาขอบอบแต่ทุกท่านที่มีส่วนให้การศึกษา และการดำเนินการค้นคว้าแบบอิสระครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ชื่อเรื่องการค้นคว้าแบบอิสระ ประสิทธิภาพของการใช้แนวปฏิบัติทางคลินิกสำหรับการป้องกัน และการจัดการอาการคัดตึงเต้านมในมารดาที่ให้นมบุตร โรงพยาบาลนครพิงค์ จังหวัดเชียงใหม่

ผู้เขียน นางสาวปณิตตา ศรีจันทร์ศรี

ปริญญา พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต (การผดุงครรภ์ชั้นสูง)

คณะกรรมการที่ปรึกษาการค้นคว้าแบบอิสระ

รองศาสตราจารย์ ดร. พรรณพิไล ศรีอาภรณ์ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
รองศาสตราจารย์ ดร. กรรณิการ์ กันธะรักษา อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

บทคัดย่อ

245808

อาการคัดตึงเต้านมในมารดาที่ให้นมบุตรเป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จในการเลี้ยงบุตร ด้วยนมมารดาและเป็นสาเหตุให้มารดายุติการให้นมบุตรในระยะเริ่มแรก ดังนั้นการดูแลที่มี ประสิทธิภาพเพื่อลดผลกระทบดังกล่าวจึงมีความจำเป็นอย่างมาก การศึกษาเปรียบเทียบชนิดศึกษา ย้อนหลังและไปข้างหน้าแบบไม่ควบคุมก่อนและหลังการใช้แนวปฏิบัติในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของการใช้แนวปฏิบัติทางคลินิกสำหรับการป้องกันและการจัดการอาการคัด ตึงเต้านมในมารดาที่ให้นมบุตร ในหอผู้ป่วยพิเศษหลังคลอด โรงพยาบาลนครพิงค์ จังหวัด เชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย มารดาที่ให้นมบุตรและได้รับการดูแลตามปกติ ระหว่าง เดือนธันวาคม พ.ศ. 2553 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 จำนวน 181 คน และกลุ่มตัวอย่างมารดาที่ ให้นมบุตรที่ได้รับการดูแลโดยใช้แนวปฏิบัติทางคลินิก ระหว่างเดือนเมษายนพ.ศ. 2554 ถึงเดือน มิถุนายนพ.ศ. 2554 จำนวน 183 คน เครื่องมือที่ใช้ดำเนินการศึกษาคือแนวปฏิบัติทางคลินิกสำหรับ การป้องกันและการจัดการอาการคัดตึงเต้านมในมารดาหลังคลอดที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา โรงพยาบาลลำปางซึ่งพัฒนาโดย เพ็ญรุ่ง พิสิฐสุภมิตร (2552) การดำเนินการศึกษาใช้กรอบแนวคิด ของสมาคมพยาบาลอาหารไอ ปี ค.ศ. 2002 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลคือ แบบบันทึก อาการคัดตึงเต้านม และแบบบันทึกความเจ็บปวด วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา

สถิติทดสอบความน่าจะเป็นของฟิชเชอร์ สถิติทดสอบค่าที่ชนิดสองกลุ่มอิสระต่อกัน และสถิติทดสอบค่าที่ชนิดสองกลุ่มสัมพันธ์กัน

ผลการศึกษาพบว่า

1. มารดาที่ให้นมบุตรที่ได้รับการดูแลโดยใช้แนวปฏิบัติทางคลินิกมีส่วนการเกิดอาการคัดตึงเต้านมน้อยกว่ากลุ่มที่ได้รับการดูแลตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
2. มารดาที่ให้นมบุตรที่ได้รับการดูแลโดยใช้แนวปฏิบัติทางคลินิกมีอาการคัดตึงเต้านมรุนแรงน้อยกว่ากลุ่มที่ได้รับการดูแลตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
3. มารดาที่ให้นมบุตรที่ได้รับการดูแลโดยใช้แนวปฏิบัติทางคลินิกมีความเจ็บปวดจากอาการคัดตึงเต้านมน้อยกว่ากลุ่มที่ได้รับการดูแลตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
4. มารดาที่ให้นมบุตรที่ได้รับการดูแลโดยใช้แนวปฏิบัติทางคลินิกมีอาการคัดตึงเต้านมหลังใช้แนวปฏิบัติน้อยกว่าก่อนใช้แนวปฏิบัติ

ผลการศึกษานี้ยืนยันได้ว่าการใช้แนวปฏิบัติทางคลินิกสำหรับการป้องกันและการจัดการอาการคัดตึงเต้านมในมารดาที่ให้นมบุตรสามารถเพิ่มผลลัพธ์ที่มีคุณภาพได้ ดังนั้นแนวปฏิบัติทางคลินิกนี้ควรนำไปใช้อย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มคุณภาพของการพยาบาลต่อไป

Independent Study Title Effectiveness of Implementing Clinical Practice Guidelines for Prevention and Management of Breast Engorgement Among Lactating Mothers, Nakormping Hospital, Chiang Mai Province

Author Miss PanditaSrichandon

Degree Master of Nursing Science (Advanced Midwifery)

Independent Study Advisory Committee

Associate Professor Dr. Punpilai	Sriareporn	Advisor
Associate Professor Dr. Kannika	Kantaruksa	Co-advisor

ABSTRACT

245808

Breast engorgement is a significant barrier to successful breastfeeding and can lead to early weaning in lactating mothers. Therefore, effective care is needed to alleviate the impacts. This comparative, retrospective and prospective uncontrolled before and after intervention study was conducted to determine the effectiveness of implementing clinical practice guidelines (CPGs) for care of lactating mothers in a private postpartum care unit, Nakormping hospital, Chiang Mai province. The study samples consisted of 181 lactating mothers who received usual nursing care between December 2010 and February 2011 and 183 lactating mothers who received care based on the CPGs between April 2011 and June 2011. The instrument was the CPGs for prevention and management of breast engorgement among lactating mothers developed by Pisitsupamit in Lumpang hospital (2009). The CPGs implementation model of Registered Nurse Association of Ontario (2002) was used as a framework for this study. Data collection tools consisted of breast engorgement scale and pain scale. Data were analyzed using descriptive statistics, the Fisher's exact probability test, independent t- test and paired t- test.

The results of this study were as follows:

1. The lactating mothers in CPGs implementing group had significantly smaller proportion of breast engorgement than the group who received usual care ($p < .05$).
2. The lactating mothers in CPGs implementing group had significantly less severity of breast engorgement than the group who received usual care ($p < .05$).
3. The lactating mothers in CPGs implementing group had significantly less pain from breast engorgement than the group who received usual care ($p < .05$).
4. The lactating mothers in CPGs implementing group had significantly less breast engorgement than before receiving care ($p < .05$).

The results confirm that implementation of CPGs for prevention and management of breast engorgement among lactating mothers can lead to improved quality outcomes. Therefore, these clinical practice guidelines should be continuously used to improve quality of nursing care.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
สารบัญ	๗
สารบัญตาราง	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การศึกษา	6
สมมติฐานการศึกษา	7
ขอบเขตการศึกษา	7
นิยามศัพท์	7
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
การคัดตั้งเต้านมในมารดาที่ให้นมบุตร	10
กลไกและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างและการหลั่งน้ำนม	11
การคัดตั้งเต้านมและสาเหตุของการคัดตั้งเต้านม	16
กลไกการเกิดอาการคัดตั้งเต้านม	18
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการคัดตั้งเต้านม	19
ผลกระทบของการคัดตั้งเต้านม	20
การป้องกันการคัดตั้งเต้านม	22
การจัดการอาการคัดตั้งเต้านม	23
การประเมินอาการคัดตั้งเต้านมและอาการปวด	26
แนวปฏิบัติทางคลินิกสำหรับการป้องกันและการจัดการอาการคัดตั้งเต้านม ในมารดาที่ให้นมบุตร	27
การปฏิบัติตามหลักฐานเชิงประจักษ์และการประเมินผล	33
กรอบแนวคิดในการศึกษา	41

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3	
วิธีดำเนินการศึกษา	
ลักษณะประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	42
เครื่องมือที่ใช้ในงานการศึกษา	43
การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	44
การพิทักษ์สิทธิ์ของกลุ่มตัวอย่าง	46
ขั้นตอนดำเนินการศึกษา	47
การวิเคราะห์ข้อมูล	53
บทที่ 4	
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลและการอภิปรายผล	
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	54
การอภิปรายผล	62
บทที่ 5	
สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	
สรุปผลการศึกษา	69
ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้	71
ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป	71
เอกสารอ้างอิง	72
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก เอกสารรับรองจริยธรรมการวิจัย	80
ภาคผนวก ข เอกสารขออนุญาตใช้เครื่องมือการวิจัยเพื่อการค้นคว้าแบบอิสระ	82
ภาคผนวก ค รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ	83
ภาคผนวก ง เอกสารคำชี้แจงเข้าร่วมการศึกษาสำหรับผู้เข้าร่วมศึกษา	86
ภาคผนวก จ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล	93

ญ

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ภาคผนวก จ แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้แนวปฏิบัติทางคลินิก สำหรับการป้องกันและการจัดการอาการคัดตึงเต้านมในมารดา ที่ให้นมบุตร หอผู้ป่วยพิเศษหลังคลอด โรงพยาบาลนครพิงค์	98
ประวัติผู้เขียน	99

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการดูแลการดูแลตามปกติ และกลุ่มที่ได้รับการดูแลโดยใช้แนวปฏิบัติทางคลินิก จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล	56
2	เปรียบเทียบสัดส่วนการเกิดอาการคัดตึงเต้านมในกลุ่มที่ได้รับการดูแลตามปกติ และกลุ่มที่ได้รับการดูแลโดยใช้แนวปฏิบัติทางคลินิก	58
3	เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยอาการคัดตึงเต้านมระหว่างกลุ่มที่ได้รับการดูแลตามปกติ กับกลุ่มที่ได้รับการดูแลโดยใช้แนวปฏิบัติทางคลินิก	59
4	เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความเจ็บปวดจากอาการคัดตึงเต้านมระหว่างกลุ่มที่ได้รับการดูแลตามปกติกับกลุ่มที่ได้รับการดูแลโดยใช้แนวปฏิบัติทางคลินิก	60
5	เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยอาการคัดตึงเต้านมระหว่างก่อนใช้แนวปฏิบัติทางคลินิก และหลังใช้แนวปฏิบัติทางคลินิก	61